

B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

**Леонід Літра
Флоран Пармантьє
Кірілл Брет
Анастасія Шапочкіна**

АУДИТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ:

**УКРАЇНА-
ФРАНЦІЯ**

ДИСКУСІЙНА ЗАПИСКА

**Київ
2016**

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Публікація підготовлена у рамках проекту Інституту світової політики (ІСП) «Аудит зовнішньої політики України». Цей проект виконується за підтримки «Чорноморського фонду для регіональної співпраці» Німецького фонду Маршалла (BST GMF), а також проекту «Об'єднуємося заради реформ» (UNITER), що реалізується Pact в Україні за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

Звіт дослідження є винятково відповідальністю Інституту світової політики та не обов'язково відображає погляди GMF, USAID, Pact, чи уряду США. Забороняється відтворення та використання будь-якої частини цього дослідження у будь-якому форматі, включаючи графічний, електронний, копіювання чи використання в будь-який інший спосіб без відповідного посилання на оригінальне джерело.

Фото:

Адміністрація Президента,
Посольство України у Франції

Автори:

Леонід Літра
Флоран Пармантьє
Кірілл Брет
Анастасія Шапочкіна

*Редактор
та координатор проекту:*

Катерина Зарембо

ЗМІСТ

1. Вступ	4
2. Інтереси України щодо Франції та інтереси Франції щодо України: можливі точки перетину	8
2.1. Франція як медіатор: допоміжний актор	8
2.2. Французькі інвестори та економічні актори	12
2.3. Французькі інтереси та підтримка реформ в Україні	19
3. Наявні та потенційні ризики і конфлікти	21
4. Хто є хто? Групи інтересів у Франції та Україні	34
5. Рекомендації	42
6. Подяка	44

1. ВСТУП

Відносини між Україною і Францією протягом довгого часу мали обмежений характер, оскільки головні пріоритети французької зовнішньої політики більше стосувалися південного, а не східного сусідства, а на Сході передусім були зосереджені на Росії. А Україна, зі свого боку, з моменту набуття незалежності була непослідовною у розвитку своїх відносин із країнами ЄС, в тому числі з Францією. Проте за останні два роки обидві країни розвинули нові напрямки співпраці, особливо в «нормандському форматі». Таким чином, побічним позитивним ефектом від конфлікту між Україною і Росією стала активізація співпраці між Україною і Францією. Незважаючи на зосередженість Парижа на Півдні, Україна потрапила до ТОП-10 пріоритетів зовнішньої політики, що змусило Францію поглиблювати свої знання про Україну.

Важливість Франції для України важко переоцінити, оскільки Франція є затятим захисником українського суверенітету та ключовим гравцем європейської безпеки, зокрема йдеться про роль Парижа в рамках «нормандського формату». Проте політика Франції стосовно України залишається обмеженою через відсутність експертизи щодо України і проросійське політичне і бізнес-лобі. У позиції Парижа дійсно бракує незалежного голосу з питань, пов'язаних з Україною; Франція зазвичай слідує за Німеччиною і залишається в її тіні у рамках Мінська-2.

Як і багато інших держав-членів ЄС, Франція у своїй зовнішній політиці щодо України вагається між двома варіантами: або створювати окремий напрямок, або підпорядковувати її зовнішній політиці щодо Росії. Позиція Франції у «російсько-українській» дилемі полягає у тому, що Париж розглядає Москву як конкурента ЄС на Сході, але як партнера на Півдні. Через конфлікт в Україні підхід «Росія передусім» було поставлено під серйозний сумнів, однак тєракти в Парижі і Брюсселі, а також криза біженців змістили фокус суспільної думки в напрямку сирійського конфлікту.

Україна може підвищити свій авторитет у Франції, якщо позиціонуватиме себе як «країна рішень», а не «захисник європейської ідентичності від Росії». Позитивний меседж має стати невід'ємною складовою комунікаційних зусиль української влади у часи, коли

її критикують за недостатній темп реформ і скромні результати у боротьбі з корупцією.

У Києві головні інтереси України щодо Франції формулюють так:

1. Залучення Франції, критично важливої держави для процесу європейської інтеграції, для того, аби Україна залишалася серед французьких пріоритетів у середньостроковій перспективі. Залучення Франції на довгостроковій основі, поза сумнівом, допоможе зміцнити європейський консенсус щодо підтримки внутрішніх реформ в Україні.
2. Франція є важливою країною, що має змогу істотно вплинути на єдину політику ЄС щодо конфлікту між Росією та Україною, зокрема збереження санкцій ЄС щодо Росії
3. Збереження ролі Франції як незаангажованого партнера у зусиллях із врегулювання конфлікту, зокрема у процесі реалізації Мінських домовленостей.
4. Франція є країною, яка може стати для України джерелом інвестицій не лише у традиційних сферах (сільське господарство, банківська справа тощо), а і в таких сферах як військова, ІТ, інфраструктура тощо.

Інтереси Франції щодо України визначаються політичними та економічними факторами, а також певною мірою її відносинами з Росією. Французькі інтереси можна підсумувати так:

1. Припинення конфлікту на Сході України, який може підірвати стабільність в інших регіонах країни, і повернення українського суверенітету над Кримом;
2. Запобігання дестабілізації та дезінтеграції України та погіршення соціально-економічного становища;
3. Зміцнення України як у політичному сенсі, так і через широкий набір реформ;
4. Підтримка трансформації України відповідно до європейської моделі, хоча це не обов'язково означає заклик до нового розширення ЄС найближчими роками.

Франція розділяє думку багатьох своїх партнерів у ЄС, що економічна, соціальна та політична трансформація України відбувається у рамках процесу європейської інтеграції. Проте дебати щодо виходу Британії з ЄС і зміцнення руху проти ЄС свідчать, що сьогодні ідея про розширення ЄС набагато важче «продати» громадськості, ніж раніше. З цієї точки зору, референдум у Голландії щодо Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (6 квітня 2016 р.), який закінчився незначною перемогою противників Угоди (61,6%), з низькою, але достатньою явкою виборців (32,2%), може стати перешкодою на цьому шляху. Попри те, що референдум є консультативним, його результати, ймовірно, вплинуть на процес ратифікації, рух якого блокують політичні обставини. Референдум є ще одним прикладом того, як незворотність процесу європейської інтеграції може опинитися під загрозою. Понад те, опитування громадської думки показують, що більшість французьких громадян (63%) також підтримала б ідею проведення референдуму щодо Угод про асоціацію, які ЄС підписує зі своїми сусідами, так само як німці (63%) та італійці (66%)¹. Французи розуміють європейську інтеграцію як модернізаційний, а не геополітичний проект. Точніше, Франція більше переймається ідеєю «балансу сил» у Європі, ніж метою зменшити вплив Росії, допоки дії Москви не суперечать інтересам Парижа.

Євромайдан 2013 року створив нові можливості для співпраці на рівні як влади, так і суспільства. Французькі еліти, як правило, набагато більше переймаються подіями у південних сусідах ЄС, ніж у східних, на що є історичні та політичні причини. Проте Євромайдан, що символізував прагнення до Європи, отримав позитивний відгук у засобах масової інформації та серед громадськості. Питання полягає в тому, як далеко Франція готова зайти у своїй підтримці українських зусиль з європейської інтеграції?

Можливості також супроводжуються ризиками. Увагу Франції, як і інших європейських країн, відволікають інші пріоритети, передусім, сирийська криза і проблема біженців. Понад те, Франція працює разом із Німеччиною над тим, аби поліпшити функціонування Європейського Союзу, який переживає не найкращі часи через

---

¹ *Le jugement sur la nécessité d'un référendum sur les accords d'association avec l'UE, IFOP, http://www.ifop.com/media/poll/3339-1-study_file.pdf.*

голландський референдум та дебати щодо виходу Британії. І, нарешті, у 2017 році на Францію чекають президентські і парламентські вибори, і той факт, що частина і правих, і лівих політиків видаються більш проросійськими у своїх орієнтаціях, може вплинути на подальше поглиблення відносин між Києвом і Парижем.

У середньостроковій перспективі інтереси Франції щодо України залежать від двох чинників. По-перше, це безпекова ситуація на Сході України, яка може погіршитися. У разі загострення і подальшої ескалації конфлікту Україна може знову привернути до себе увагу французької громадськості. Другим фактором є політична та економічна трансформація України, в тому числі боротьба з корупцією і забезпечення стабільності. За відсутності нової ескалації воєнної ситуації на Сході України та повільного прогресу у напрямку реформ Україна ризикує опинитися на останніх місцях у європейському безпековому порядку денному, якщо тільки не будуть визначені певні спільні інтереси, що потребуватимуть колективних дій.

У Франції існує політичний консенсус, що будь-яке розширення НАТО на пострадянському просторі є контрпродуктивним, оскільки це призведе до зростання напруженості у відносинах між країнами НАТО і Росією. Ця позиція переважала на саміті в Бухаресті 2008 року, коли Україні і Грузії відмовили у Плані дій щодо членства, і принципово не змінилася з тих пір. Проте діалог з питань оборони і безпеки виявився б корисним для обох партнерів, і, зокрема, для ґрунтового реформування збройних сил.

Метою цієї записки є аналіз реальної ситуації у відносинах між Україною та Францією у трьох сферах партнерства: політичній, безпековій та економічній. Крім того, ми спробуємо ідентифікувати можливі напрямки для більш тісної співпраці між двома країнами, а також наявні та потенційні ризики.

2. ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ ЩОДО ФРАНЦІЇ ТА ІНТЕРЕСИ ФРАНЦІЇ ЩОДО УКРАЇНИ: МОЖЛИВІ ТОЧКИ ПЕРЕТИНУ

2.1. ФРАНЦІЯ ЯК МЕДІАТОР: ДОПОМІЖНИЙ АКТОР

Як постійний член Ради Безпеки ООН, а також проактивний безпечовий актор ЄС Франція є важливим гравцем у європейській системі безпеки, що прагне стабільності на континенті. Її участь має вкрай важливе значення для врегулювання криз в Україні, на Балканах та Кавказі. Роль Франції як одного зі стовпів європейської безпеки перетворює її на справедливого посередника у переговорах між Росією та Україною в рамках «нормандського формату», а також на лідера серед держав-членів ЄС.

Оцінюючи позицію Франції щодо конфлікту на Сході України, необхідно враховувати її участь у врегулюванні регіональних конфліктів. Так, Франція виступає посередником у декількох конфліктах на пострадянському просторі: Нагірний Карабах, Грузія та наразі Україна. Франція є частиною Мінської групи ОБСЄ, створеної в 1992 році для сприяння мирному вирішенню конфлікту між Азербайджаном, Вірменією і Нагірним Карабахом, очолюючи разом із Росією і США переговорну групу. Під час російсько-грузинської війни 2008 року президент Ніколя Саркозі як чинний голова ЄС взяв на себе провідну роль у розробці мирного плану з шести пунктів. Президентство в ЄС тоді мало більше впливу, ніж зараз після підписання Лісабонського договору. Сьогодні Франція разом з Україною, Росією і Німеччиною бере участь у «нормандському форматі». Єдиним винятком є конфлікт у Молдові: Франція, як і інші країни-члени ЄС, не бере участі у врегулюванні придністровського конфлікту. У цьому конфлікті ЄС є спостерігачем на переговорах, що проводяться під егідою ОБСЄ.

У всіх цих процесах французька дипломатія виступала за рішення та переговорні процеси з двома основними характеристиками: стабільності та рівноваги. З очевидних геополітичних причин Франція, як правило, більше переймається південним сусідством ЄС і трохи менше східним, особливо у порівнянні з Німеччиною чи Польщею. Однак вона регулярно вдається до реактивної політики як після розпаду СРСР, так і в 2008 р., і в 2014 р. Задля справедливості

2. Інтереси України щодо Франції та інтереси Франції щодо України: можливі точки перетину

вості необхідно зазначити, що Україна ніколи не домінувала у безпековому порядку денному Франції, на відміну від Польщі. Що стосується Будапештського меморандуму щодо безпекових гарантій Україні в обмін на виконання нею Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ), то Франція спершу не входила до числа трьох ядерних держав, які його підписали (Російська Федерація, Сполучені Штати Америки, Велика Британія), але в окремих документах надала індивідуальні гарантії, як і Китай.

Участь Франції у врегулюванні української кризи є наслідком її зобов'язань у рамках Європейського Союзу, G7, Ради безпеки ООН та її власних безпекових інтересів щодо європейського сусідства, а не двосторонніх відносин з Україною. По-перше, Париж був залучений до вирішення українського конфлікту через участь у «Веймарському трикутнику», до якого також входять Німеччина та Польща. Наприкінці лютого 2014 року, у розпал кризи в Києві, Варшава виступила з ініціативою в рамках цього формату організувати візит трьох міністрів закордонних справ (Лорана Фабіуса, Франка-Вальтера Штайнмаєра і Радека Сікорського) до України. Цей візит завершився 21 лютого Меморандумом про політичний компроміс між українською владою і опозицією, який підписав Лоран Фабіус. По-друге, на початку березня 2014 року Франція приймала у себе міжнародну конференцію, присвячену безпеці Лівану в контексті сирійської кризи.

Французька дипломатія планувала порушити питання України на цій конференції, однак, на жаль, голова російського МЗС Сергій Лавров відмовився від зустрічі з в.о. Міністра закордонних справ України Андрієм Дешицею. Через два дні до Парижа прибули двоє провідних лідерів опозиції – Віталій Кличко та Петро Порошенко. Окрім зустрічі з українською діаспорою, ключовим моментом стала їхня зустріч з президентом Франсуа Олландом. Ця зустріч була організована за посередництва французького філософа Бернара-Анрі Леві, жорсткого критика Кремля і лобіста військової інтервенції у Лівії в 2011 році.

По-третє, Франція брала дуже активну участь у переговорах щодо Мінських домовленостей, як перших (вересень 2014 р.), так і других (лютий 2015 р.). «Нормандський формат», до якого входять представники України, Росії, Німеччини та Франції, був створений

під час зустрічі чотирьох глав держав 6 червня 2014 року в Шато-де-Бенувіль у Нормандії. Слід відзначити, що у більшості випадків, і особливо в Мінському процесі, на залученні Франції наполягав Берлін, який хотів діяти спільно з Парижем, аби це не сприймалося як німецька ініціатива. Деякі українські посадовці відверто говорять, що, якби не позиція Німеччини, дуже мало ймовірно, що Франція стала б частиною процесу².

Особливою ініціативою Франції у врегулюванні конфлікту, яку відзначають в Україні та яка отримала значну увагу ЗМІ та експертів, став «план Мореля», названий на честь ветерана французької дипломатії П'єра Мореля. План був розроблений як компроміс між Україною і Росією у питанні організації виборів на окупованій території Донбасу. Він передбачав проведення виборів за спеціальним законом, але без повного відведення озброєних підрозділів та виведення іноземних сил, а також з іншими відступами від початкового плану. Київ був дуже скептично налаштований щодо плану Мореля: президент Порошенко назвав його «особистою думкою пана Мореля», хоча П'єр Морель отримав доручення підготувати план після обговорення цього питання, зокрема, з Вікторією Нуланд і Грігорієм Карасінім. План Мореля був також скептично сприйнятий на рівні експертів, які загалом поділяють думку, що Росія намагається «вчеченізувати» проблему, а реалізація плану призведе до того, що Донбас матиме лише формальний зв'язок з Україною, у той час як де-факто регіон контролюватиме Москва через підпорядковані Кремлю маріонеткові режими³. Україна могла б відкинути цей план, базуючись на Мінських домовленостях, які є основним документом в процесі врегулювання і визнані всіма сторонами. Проте, зважаючи на економічну та політичну ситуацію, а також залежність від Заходу, Київ загалом погодився з деякими елементами плану під час зустрічі у «нормандському форматі» в Парижі восени минулого року.

У рамках Європейського Союзу Франція загалом займає більш збалансовану позицію стосовно Росії, як Німеччина або Італія, і м'якшу,

---

² *Інтерв'ю з українським високопосадовцем, Київ, березень 2016 р.*

³ *План Мореля: чи проковтне Київ гірку пілюлю? <http://www.dw.com/en/the-more-plan-will-kyiv-swallow-the-bitter-pill/a-18756951>.*

2. Інтереси України щодо Франції та інтереси Франції щодо України: можливі точки перетину

ніж Велика Британія чи Польща. Франція розглядає Росію як конкурента на Сході, але як партнера на Півдні, зокрема на Близькому Сході. Хоча у минулому французькі і російські дипломати займали протилежні позиції стосовно Ірану та сирійської кризи, теракти 13-го листопада 2015 року призвели до певного зближення між двома країнами. Складається враження, що у Франції подібні «повороти на 180 градусів» відбуваються час від часу, коли відбуваються такі форс-мажорні ситуації, як терористичні акти в Парижі. Дехто вбачає у такій зміні позицій Франції підрич єдності всередині ЄС⁴, а Україна, як наслідок, може стати побічною жертвою цих рішень. Водночас, Франція, яка є членом-засновником НАТО, наполягає на важливості Альянсу у контексті його місії з колективної оборони, відповідно до статті 5 Вашингтонського договору. Франція, не вагаючись, стала однією з перших європейських країн, яка оголосила 2 березня 2014 року про призупинення своєї участі в саміті G8 у Сочі, який, врешті-решт, був скасований.

У цьому контексті легко зрозуміти, чому ключовим словом для Парижа є «désescalade» (деескалація) і чому французька влада була готова підтримати ідею Меркель про створення «контактної групи». З огляду на відносно хороший особистий контакт між німецьким канцлером і російським президентом Владіміром Путіним, французи підтримували позицію своїх німецьких колег, аби спільно працювати над вирішенням конфлікту. Це відрізнялося від прикладів військового співробітництва таких, як спільні операції з Великою Британією в Лівії.

За останні два роки Франція, ймовірно, витратила більше політичних ресурсів в Україні, ніж за попереднє десятиліття. Проте українсько-французькі відносини досі залежать від російсько-французьких відносин у рамках криз на Близькому Сході, які наразі домінують у безпековому порядку денному Франції. Так, Франція скасувала військовий контракт із Росією 2010 року на будівництво двох універсальних десантних кораблів-вертольотоносців (відомих як «Містралі»), але вона є далекою від того, щоб згорнути всю політичну і військову співпрацю з Росією. Франція виступає за

---

⁴ Francis Ghilès, *Responsibility for the Disintegration of Europe is Shared*, http://www.cidob.org/en/publications/publication_series/opinion/europa/responsibility_for_the_disintegration_of_europe_is_shared, CIDOB.

повну імплементацію Мінських домовленостей, хоча є політичний консенсус, що розв'язання цього конфлікту може зайняти роки, навіть десятиліття, як у випадку інших «заморожених конфліктів», до розв'язання яких Франція (і Росія) була залучена.

На рівні суспільства у Франції панують різні настрої щодо подій в Україні та ролі Парижа. Важливо відзначити, що більшість французьких громадян (46%) згодні з твердженням, що збройний конфлікт в Україні є спровокованим Росією (на противагу 27%, які так не думають), а 38% (проти 37%) згодні з твердженням, що між Росією і Україною точиться війна. Частка населення, яка вважає події на Сході України громадянською війною, теж досить висока (42% проти 34%), що, безперечно, викликає занепокоєння з боку України. Також слід відзначити, що 27% французів вважає, що членство в ЄС є способом захистити Україну від подальшої агресії з боку Росії. Кожен п'ятий (21%) француз підтримує євроінтеграцію України, оскільки вона є частиною Європи, майже стільки ж (19%) вважають, що немає жодних причин відмовляти Україні, тимчасом як інші країни були прийняті до ЄС. З іншого боку, серед умов інтеграції України до ЄС французькі респонденти назвали боротьбу з корупцією (33%) та підтвердження того, що Україна дотримується європейських цінностей (23%). Серед інших важливих бар'єрів на шляху до ЄС було відзначено олігархічну систему (19%). На жаль для України, більшість французів наразі асоціює Україну з війною (47%) та з Росією (28%)⁵.

2.2. ФРАНЦУЗЬКІ ІНВЕТОРИ ТА ЕКОНОМІЧНІ АКТОРИ

Франція є відносно невеликим торговим партнером для України. Попри те, що в Україні зареєстровано 170 французьких компаній, чверть із яких виступає у сільськогосподарському секторі, Франція посідає лише 26 місце у рейтингу імпортерів українських товарів, поступаючись Росії, Туреччині, Китаю, Польщі, Італії та Німеччині та маючи менше 1% від загального обсягу експорту

---

⁵ «Що європейці думають про Україну?», опитування TNS на замовлення ІСП, <http://iwp.org.ua/eng/public/1570.html>.

2. Інтереси України щодо Франції та інтереси Франції щодо України: можливі точки перетину

або 538 млн доларів США (з 53,9 мільярдів загального обсягу експорту) за даними на 2014 р. Франція також посідає 10 місце за обсягом імпорту до України після Росії, Китаю, Німеччини, Білорусі та Польщі (2,33% імпорту до України на суму 773 млн євро з 54,3 млрд загального обсягу імпорту за даними 2014 р.) і займає 2% українського ринку. У 2015 році обсяг торгівлі між Францією і Україною зріс на 15%, з 1,3 млрд доларів США до майже 1,5 млрд⁶. Водночас, обсяг експорту з України до Франції залишився на рівні 2014 року. Обсяги торгівлі можуть значно зрости у 2016 році за умови відновлення економіки України та набуття чинності угоди про вільну торгівлю з ЄС.

Основними продуктами французького експорту до України є фармацевтичні препарати, косметика і парфумерія, автомобілі, зернові культури та сільськогосподарські транспортні засоби – тобто сектори, які значною мірою постраждали від нинішньої кризи, за винятком ліків. Франція є 8-м найбільшим прямим іноземним інвестором в економіку України (після Кіпру, Німеччини, Нідерландів, Росії, Австрії, Великої Британії та Британських Віргінських островів)⁷ з 3,5% від 46 млрд доларів прямих іноземних інвестицій у 2014 році (незначне зростання, порівняно з 2013 р.). Ключовими галузями для французьких прямих інвестицій є банківський сектор, роздрібна торгівля, промисловість, сільське господарство та харчові продукти. Для Франції Україна є 54-м напрямком експорту і 67-м джерелом імпорту. Отже, обсяг торгівлі між Францією і Україною є відносно невеликим і становить трохи більше, ніж 1,3 млрд доларів США, відповідно до даних 2014 р., (падіння на 18%, порівняно з минулим роком, насамперед через зменшення обсягу експорту з Донбасу)⁸.

---

⁶ *Грегори Датт: торгівля між ЄС та Україною є взаємно вигідною для Франції та України, BusinessUkraine, FranceinUkraine, березень 2016 р.*

⁷ *Robert Kirchner, Vitaliy Kravchuk, Julian Ries, Foreign Direct Investment in Ukraine: Past, Present, and Future, Policy Paper Series [PP/02/2015], German Advisory Group, Institute for Economic Research and Policy Consulting.*

⁸ *Business France, Посольство Франції в Україні, «Guidedes Affaires: Ukraine», листопад 2015 р.*

Ключові економічні сектори та підприємства в Україні:

Французький бізнес в Україні присутній у десяти ключових секторах. Першим є сільське господарство, де компанії «Louis Dreyfus» (присутня в Україні з початку 1990-х років) і «Agritel» працюють із зерновими культурами, пшеницею та кукурудзою, а «Lactalis», «Belle» і «Bongrain» — з овочевими продуктами та продуктами тваринного походження. Україна є однією з найпривабливіших для роботи у сільськогосподарському секторі через низькі експлуатаційні витрати та найнижчі зарплати в Європі, але також має такі проблеми як нестача кваліфікованих кадрів, високі адміністративні витрати, а також системна корупція.

Другий сектор — банківські та фінансові послуги, де французькі компанії збільшили свою присутність в Україні після Помаранчевої революції 2004 року, коли «BNP Paribas» придбав 51% інвестиційного банку «УкрСибБанк» у Харкові у 2006 році, а «Credit Agricole» — «Індекс Банк» у 2008 році, після фінансової кризи. Винятком з цього правила є банк «LCL», який діє в Україні з 1993 року та є першим французьким банком, що відкрив представництво в Україні, водночас з офісом у Санкт-Петербурзі. Що стосується фінансових послуг, на українському ринку присутні «Mazars» і «Аха» (єдина французька страхова компанія в Україні).

Третім ключовим сектором є роздрібна торгівля і супермаркети, де «Auchan», «Leroy-Merlin» і «Vinolioub» (винний дистриб'ютор) є одними з великих французьких гравців.

Четвертий сектор — транспорт, де «СМА-CGM» пропонує проект спорудження терміналу для великих суден в Одесі, а «Alstom» має спільний проект з виробництва міських трамваїв з «City Transport Group» (ЛАЗ).

П'ятим важливим сектором для французького бізнесу в Україні є промисловість: на українському ринку присутні такі гравці як «Saint-Gobain», «Verallia» (раніше — частина «Saint-Gobain», що відокремилася і придбала завод у м. Рівне), «Lafarge» (володіє заводом із виробництва ізоляційних матеріалів у Бахмуті та шахтою в Київській області), а також «Renault». На відміну від сільського господарства, у промисловій галузі спостерігається значне зниження активності: воєнний конфлікт у деяких районах Донецької і Луган-

ської областей, зниження купівельної спроможності, девальвація гривні та висока інфляція є основними причинами різкого падіння обсягу продажів.

Шостим сектором економіки України, в якому працюють французькі компанії, є ринок косметики, де завоювали популярність «L'Oreal» та її дочірні бренди.

Сьомий сектор – фармацевтична промисловість, де «Sanofi» займає значну частку ринку, є однією з галузей, де обсяг продажів залишається відносно стабільним, незважаючи на кризу⁹.

Восьмий сектор – будівництво: «Bouygues Construction» і «VINCI» працюють над саркофагом реактору Чорнобильської АЕС (спільне підприємство «Новарка» фінансується ЄБРР)¹⁰.

Дев'ятим сектором є енергетика, де зменшення енергетичної залежності від Росії має стратегічне значення для Києва. У цій сфері компанія «Engie» стає ключовим постачальником газу до України, тимчасом як «Агева» в листопаді 2015 року підписала угоду з «Енергоатомом» щодо співпраці над підвищенням рівня безпеки та подовженням терміну придатності українських ядерних реакторів¹¹.

---

⁹ Bureau Business France en Ukraine, "Guide des Affaires: Ukraine," Kyiv, Ukraine, November 2015. Тільки великі компанії, які мають значну фінансову вагу, можуть вести бізнес в Україні; це пояснює надзвичайно обмежену присутність тут французьких малих і середніх підприємств. В інвесторів повинні бути достатні ресурси для того, щоб з ризиком для себе користуватися послугами представника); Інтерв'ю з Домінік Меню, головою представництва BNP Paribas в Києві, 30 березня 2016 року.

¹⁰ Bouygues Construction, <http://www.bouygues-construction.com/en/achievements?ouvrage=1330&region=b-link-2>, <http://www.bouygues-construction.com/en/press/release/chernobyl-sarcophagus-confinement-structure-jacking-operation-successfully-completed-ukraine>; Інтерв'ю з послом Франції Ізабель Дюмон: Франція підтримує зусилля України на шляху реформ, Business Ukraine, France in Ukraine, березень 2016 р.

¹¹ ВЯ: Ядерна енергетика в Україні, березень 2016 р., <http://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-t-z/ukraine.aspx>.

Десятим сектором є безпека та оборона, де група «Thales» наприкінці 2014 року уклала контракт на постачання військової техніки для української армії (сума контракту є конфіденційною), а в квітні 2015 року – інший контракт на постачання систем радіозв'язку¹². У тому ж місяці «Thales» підписала меморандум про співпрацю з Україною щодо спільного виробництва патрульних літаків, тимчасом як компанія «Airbus Helicopters» погодилася продати Україні партію гелікоптерів H125¹³.

Основні виклики для французького бізнесу в Україні:

Основною проблемою для ведення бізнесу в Україні на сьогодні є надмірне зближення між законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади з одного боку та бізнесом з іншого. Попри наміри уряду, спрямовані на відкриття та реформування економіки, насамперед, шляхом підписання Угоди про асоціацію з ЄС та імплементації значної кількості реформ, приватні інтереси залишаються ключовою особливістю бізнес-середовища України, де олігархи відіграють головну роль у процесі прийняття політичних рішень. Президент України Петро Порошенко є втіленням цієї системи: заробивши власний капітал у шоколадному бізнесі в 1990-ті роки, він зберіг фабрику в Росії, незважаючи на обіцянку продати її, озвучену впродовж виборчої кампанії, та поточний конфлікт між Україною та Росією. Наявність імені Порошенка серед «Панамських документів» ще більше дискредитувала президента України. Системна корупція і політична боротьба є результатом злиття політики з бізнесом, про що заявляв Айварас Абромавічус перед відставкою з посту міністра економіки у лютому 2016 року. Корупція підриває конкуренцію, спотворює рівні умови і зводить нанівець поняття верховенства закону, що має вирішальне значення для зміцнення довіри у ділових відносинах.

¹² УНІАН: «Французька «ThalesGroup» постачатиме військове обладнання для української армії», 5 грудня 2014 р., <http://www.unian.info/society/1018186-frances-thales-group-to-supply-military-equipment-to-ukrainian-army.html>.

¹³ УНІАН: «Франція надасть Україні гелікоптери та системи радіозв'язку», 23 квітня 2015 р., <http://www.unian.info/politics/1070587-france-to-supply-helicopters-and-radio-systems-to-ukraine.html>.

2. Інтереси України щодо Франції та інтереси Франції щодо України: можливі точки перетину

Другою серйозною проблемою для французьких компаній, які сьогодні ведуть бізнес в Україні, є війна, яка має не лише військову і безпекову, а й економічну ціну. Окрім додаткового навантаження на бюджет України, війна збільшує політичні ризики, обмежуючи горизонт діяльності для обережних компаній, які вважають за краще дочекатися безпечніших часів, негативно впливаючи на обсяг прямих іноземних інвестицій у країну, підвищуючи вартість фінансування та обмежуючи доступність довгострокового кредитування (останнє сьогодні є можливим лише за умови співпраці з міжнародними фінансовими інституціями). Висока інфляція і здевальвована валюта також підривають прибутки французького бізнесу в Україні. Права приватних власників, як і раніше, не є захищеними: від дозволеного державою рекету «сім'ї» за часів Януковича до загального надвисокого рівня корупції на регіональному та місцевому рівнях сьогодні. Французькі інвестори сьогодні є чутливими до політичних моментів як ніколи, насамперед, через те, що їм часто важко зрозуміти, на чиєму боці конфлікту між Росією та Україною є той чи інший партнер. Отже, внаслідок війни одним із завдань для французького бізнесу є пошук правильних співрозмовників.

Окрім дестабілізації економічної ситуації в Україні, конфлікт у Донецькій і Луганській областях перетворив окуповані території на зони беззаконня та грабiжництва. У підсумку на окупованих територіях не залишилося жодного представника іноземного бізнесу. Так, компанія «Air Liquide» втратила спільний «довоєнний» проект з «Метінвестом», «Auchan» довелося закрити супермаркет на окупованих територіях, а «Imerys» зазнала збитків у Слов'янську, де вона раніше інвестувала в розбудову глиняного кар'єру для виробництва кераміки. Загалом, компанії, що залишилися на контрольованих сепаратистами територіях Донецької та Луганської областей, постраждали від відтоку людських ресурсів: частина населення виїхала, а більшість з тих, що залишилися, змушені брати участь у конфлікті на боці обох сторін.

Санкції з боку ЄС, США, України та Росії, запроваджені у відповідь на війну, також впливають на ведення бізнесу в Україні. Так, багато компаній на українському ринку не можуть продавати вироблену в Україні продукцію в Росії та навпаки. З іншого боку, «Societe Generale» та багато інших компаній далі діють як у Росії, так і в Україні. Окрім того, хоча продукти українського походження не мо-

жуть експортуватися безпосередньо до Росії, вони потрапляють до Росії через Білорусь і Казахстан. Варто також зазначити, що більшість населення України бойкотує російські товари¹⁴.

З перших днів конфлікту на початку 2014 року Україна пережила негативну динаміку ВВП (-7% у 2014 р. та -12% у 2015 р.), зростання обсягу зовнішнього боргу до 98% ВВП, а державного боргу – до 79%, зростання безробіття з 7% у 2013 році до 9,7% у 2014 році, відтік інвестицій (-23% у 2014 р. і -25% у 2015 р.), зниження обсягів промислового виробництва в перші три квартали 2015 року, насамперед, пов'язане з війною на території деяких районів Донецької та Луганської областей, 43% інфляції в 2015 році, а також зростання девальвації гривні відносно долара США в період з січня 2014 по травень 2016 року¹⁵, що знизило рентабельність бізнесу та купівельну спроможність споживачів – ключові фактори, що впливають на погіршення ділового клімату. Проте жодна французька компанія, яка інвестувала в Україну до війни, не покинула країну після початку конфлікту. Сьогодні найважливішою перевагою України, з точки зору іноземного бізнесу, є нерозвинений ринок із великим потенціалом, а також надія на реформи, до яких взявся уряд країни¹⁶.

Серед інших проблем, з якими стикається французький бізнес в Україні, варто згадати суворий діловий клімат – результат тиску податкової та інших служб із функціями контролю. Труднощі з відшкодуванням ПДВ також є проблемою, і не лише для французького бізнесу. Нарешті, автоматична конвертація іноземної валюти є тягарем для всіх, хто ввозить товари з-за кордону, та призводить до додаткових витрат¹⁷.

---

¹⁴ *Інтерв'ю з Домініком Меню, головою представництва банку BNPParibasy Києві, 30 березня 2016 року.*

¹⁵ *Національний банк України, дані щодо девальвації гривні відносно долара США, 16 травня 2016 р., <http://www.bank.gov.ua/control/en/curmetal/detail/currency?period=daily>.*

¹⁶ *Business France, Посольство Франції в Україні, листопад 2015 р.*

¹⁷ *Інтерв'ю з послом Франції Ізабель Дюмон щодо підтримки зусиль уряду України в напрямку реформ з боку Франції, Business Ukraine, France in Ukraine, березень 2016 р.*

2.3. ФРАНЦУЗЬКІ ІНТЕРЕСИ ТА ПІДТРИМКА РЕФОРМ В УКРАЇНІ

Підтримка з боку МВФ: МВФ під керівництвом екс-міністра економіки Франції Крістін Лагард є основною рушійною силою реформ в Україні. МВФ вимагає імплементації 8 основних законодавчих змін як передумов для отримання фінансової допомоги, від якої залежить бюджет України (офіційний Київ є другим за обсягом одержувачем кредитів МВФ у абсолютному вираженні та першим відносно ВВП). Роль МВФ є ще більш важливою, оскільки його кредити відкривають двері для міжнародних приватних запозичень; до того ж, сьогодні МВФ і ЄБРР є єдиними джерелами довгострокових кредитів для українського бізнесу, адже комерційні банки видають лише короткострокові кредити терміном до одного року¹⁸.

Реформа децентралізації: Франція підтримала найбільш спірну реформу України, що стала причиною розколу серед політиків та громадян – реформу децентралізації, на якій наполягала Росія. У лютому 2015 року, в період після Мінська-2, голова Сенату Франції Жерар Ларше відвідав Москву. Там він та двоє інших французьких сенаторів – Жерар Лонге і Жан-Ів Леконт – мали особисту аудієнцію з Владіміром Путіним і його помічниками з метою обговорення ідеї децентралізації України. У березні Ларше полетів із візитом до Берліна, де зустрівся з президентом Німеччини Йоахімом Гауком, головою відомства федерального канцлера Ангели Меркель Пітером Альтмайером і його колегами з Бундесрату. Ларше ініціював серію зустрічей та обмінів інформацією між українськими, французькими і німецькими посадовими особами з метою передачі ноу-хау французького досвіду децентралізації Корсики та заморських територій, а також задля планування адміністративно-територіальної реформи України на французький лад. Однак визначити результати досі складно, оскільки (за винятком перших візитів до Москви і Берліна) дії Ларше були зосереджені навколо

---

¹⁸ *The World Bank, Ukraine Economic Update, жовтень 2015 р., <http://pubdocs.worldbank.org/pubdocs/publicdoc/2015/10/34131444107623273/UA-MacroeconUpdate-Oct-2015-en.pdf>.*

декількох зустрічей та обмінів інформацією між французькими сенаторами й українськими парламентаріями¹⁹.

Також децентралізація та адміністративні реформи, пов'язані з заходами з боротьби з корупцією, є важливими для французького бізнесу в Україні. Центральний уряд залишається головним економічним агентом для іноземного бізнесу, адже збирає податки і призначає податкові зобов'язання (за винятком великих міст із населенням понад 800 тисяч). Також Франція вважається засновницею багатовекторної системи інспекцій (екологічної, санітарної, пожежної та ін.), символом якої в Україні є системна корупція та яка історично становить проблему як для місцевих підприємств, так і для іноземних інвесторів. За словами одного іноземного інвестора в енергетичному секторі, європейські компанії мають планувати 50% інвестицій як доплату за хабарі. Тим часом як регіональні та місцеві органи влади обмежили автономію оподаткування або безпосереднього контролю за підприємствами за допомоги закону, у їхньому арсеналі залишилися численні способи створення перешкод і уповільнення розвитку бізнесу на власній території. Реформування як централізованих, так і місцевих гілок влади задля досягнення більшої прозорості та зменшення бюрократизму є великою надією для французького бізнесу, що перебуває в очікуванні подальших реформ.

---

¹⁹ *Le Monde*, "A Moscou, Vladimir Poutine reçoit des sénateurs français pour parler de l'Ukraine, 26.02.2015, http://www.lemonde.fr/international/article/2015/02/26/a-moscou-vladimir-poutine-recoit-des-senateurs-francais-pour-parler-de-l-ukraine_4584311_3210.html; *Le Figaro*, "Quand Gérard Larcher propose à l'Ukraine une «décentralisation» à la française," <http://www.lefigaro.fr/international/2015/03/06/01003-20150306ARTFIG00133-quand-gerard-larcher-propose-a-l-ukraine-une-decentralisation-a-la-francaise.php>; *The French Senate official website*, "Visite d'une délégation de parlementaires ukrainiens," 6 au 8 juillet 2015, http://www.senat.fr/international/sri/cooperation_ukraine_2015.html.

3. НАЯВНІ ТА ПОТЕНЦІЙНІ РИЗИКИ І КОНФЛІКТИ

3.1. СТАБІЛІЗАЦІЯ ПРИЗВЕДЕ ДО ВТРАТИ ІНТЕРЕСУ ДО УКРАЇНИ

Навіть сумнівне мирне врегулювання конфлікту на Донбасі може мінімізувати геополітичне значення України для французької влади. Справді, Україна стає гарячою темою публічних дискусій у Франції переважно у часи криз, коли український суверенітет опиняється під загрозою, російська влада демонструє відверту ворожість до української, а кількість жертв серед цивільного населення зростає. Іншими словами, Україна викликає менше занепокоєння, коли криза перетворюється на «заморожений конфлікт».

Так, із початком російської військової операції в Сирії, оголошеної президентом Путіним в Організації Об'єднаних Націй 28 вересня 2015 року, українська криза залишилася в тіні. Французькі ЗМІ (зазвичай досить ворожі щодо адміністрації Путіна) були приголомшені. Пересічні французи наразі більше переймаються терористичними загрозами та починають забувати про ситуацію у Східній Європі. Французька політична еліта (поділена на про- і антиросійські групи) почала обговорювати новий альянс із Росією проти міжнародного тероризму. Ті, хто, як Елізабет Гігу, продовжують цікавитися Кримом і Донбасом, опинилися у меншості.

Імовірність На загальну думку, ризик «втоми від України» є досить високим; Україна може втратити своє значення. Цьому явно сприяє захоплення французьких консервативних політиків кремлівською адміністрацією.

Як уникнути? Україна має продемонструвати реальну здатність до радикальних реформ у двох основних сферах. Першою є боротьба з корупцією, яка трактуватиметься як показник успішності трансформації країни. Другою є процес децентралізації: Франція, до недавнього часу високоцентралізована країна, має певний досвід у децентралізації, проект якої розробляли протягом більш ніж 30 років. Цілком ймовірно, що залучення місцевих діячів до українсько-французької співпраці матиме більший вплив на її загальний рівень, аніж зустрічі лише на вищому рівні.

3.2. ТІСНІША СПІВПРАЦЯ З РОСІЄЮ ПРИЗВЕДЕ ДО МАРГІНАЛІЗАЦІЇ ПИТАННЯ ДОНБАСУ

Більш тісна співпраця між Францією і Росією в боротьбі з тероризмом може зашкодити українсько-французьким зв'язкам. Питання про «зв'язок» між російським втручанням у конфлікт у Сирії та присутністю в Східній Україні може бути дуже чутливим для Києва. Гнів і страх через російські дії в Східній Європі поступово затихають, зважаючи на відновлення традиційного партнерства з Росією (зокрема, засідання Ради Росія-НАТО в квітні 2016 року). Франція і Росія, схоже, мають подібні побоювання щодо таких питань, як міжнародний тероризм, міграція з Близького Сходу тощо. Навіть за умови, що їхній історичний альянс неможливо відновити у короткостроковій перспективі, образ Росії поступово трансформується із загрози у партнера, ймовірно, за рахунок України.

Імовірність Висока. Ризик відновлення союзу між Францією і Росією є досить високим у політичній сфері, зокрема, щодо питань, пов'язаних із Близьким Сходом. Французькі та російські інтереси в Сирії різко збіглися після терористичних атак у Парижі в листопаді 2015 року, коли французький уряд, заради партнерства з Росією, погодився депріоритизувати боротьбу з режимом Асада і зосередити свої зусилля на боротьбі з ІДІЛ.

Як уникнути? Українська зовнішня політика має відображати реальну зацікавленість у залученні Франції до подій та процесів у регіоні. До того ж, чіткий зв'язок між Україною та Сирією має бути виключеним, оскільки єдиним спільним фактором в обох конфліктах є військове втручання Росії.

3.3 ЗРОСТАННЯ ПОПУЛЯРНОСТІ РОСІЇ СЕРЕД ФРАНЦУЗЬКИХ ПОЛІТИКІВ

Міграційна криза і терористичні атаки 13 листопада змінили громадську думку стосовно сприйняття Росії. Французька ультраправа політична діячка Марін Ле Пен є, ймовірно, найбільш залежною від зв'язків із Росією, зокрема, через фінансові відносини, але й інші консервативні партії все частіше демонструють проросійський ухил. Серед кандидатів на «первинні вибори» Франсуа Фійон із правої партії «Les Républicains» є, напевно, найбільш проросійським та переважає у цьому сенсі Ніколя Саркозі; з іншого боку, Фійон має лише четвертий рейтинг серед усіх кандидатів у президенти. Росія має сильних прихильників серед невеликої групи депутатів від Національної Асамблеї до Сенату. Серед них десятеро (в основному правих) брали участь у візиті до Росії в липні 2015 р. з екскурсією Кримом: Тьєррі Маріані, Ів Поццо ді Борго, Ніколя Дюїк, Клод Гозген, Жак Міар, Патріс Вершер, Совьор Гандольфі-Шайт, Марі-Крістін Дельюз і Жером Ламбер (лівий парламентарій). Важливо відзначити, що ці «прокремлівські депутати» ефективно використовують інституційні процедури для лобювання російської позиції. Це стосується резолюцій, прийнятих нещодавно французьким парламентом. Так, 28 квітня 2016 року французькі законодавці в нижній палаті парламенту прийняли резолюцію, яка закликає до скасування санкцій проти Росії. Документ був прийнятий лише невеликою групою депутатів (55 з 577), які скористалися з відсутності більшості депутатів на засіданні. Але вже 8 червня 2016 року аналогічна резолюція була проголосована у верхній палаті парламенту (Сенаті) із підтримкою абсолютної більшості депутатів (302 голоси «за» і 16 голосів «проти»). Обидві резолюції не мають зобов'язуючої дії для уряду, однак політичне значення документів, у тому числі в контексті передвиборчої боротьби, не можна недооцінювати.

Імовірність Відносно висока. Наступні вибори 2017 року, ймовірно, засвідчать перемогу партій консервативного політичного спектру і підуть на користь кремлівської адміністрації. Утім, схоже, Ален Жюппе і Бруно Ле Мера схилиються до Москви менше, аніж до Києва.

Як уникнути? Україна має знати, що саме лобіює Росія у французькому політичному спектрі. Це було б більш ефективним серед правих політиків, аніж серед французьких ЗМІ, переважно критично налаштованих щодо Росії. Українські політичні партії мають налагодити тіснішу співпрацю з французькими політичними силами. Французькі вибори у 2017, швидше за все, принесуть ще більше проблем для України, навіть якщо президентом стане Ален Жюппе. Зростання симпатій політичних кіл Франції до Росії вплине і на президента. З огляду на франко-німецьку співпрацю, якщо українські депутати і чиновники візьмуть участь у тристоронньому спілкуванні з французькими і німецькими депутатами й офіційними особами, це матиме позитивний ефект.

3.4. ПРОВАЛ МІНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Зважаючи на відсутність прогресу у виконанні Мінських домовленостей, найбільший провал Мінського процесу може статися у майбутньому – йдеться про гіпотетичне зняття європейських санкцій з Росії, незалежно від результатів процесу. Офіційна позиція Елісейського палацу і Міністерства закордонних справ залишається твердою: зняття санкцій прямо пов'язане з виконанням Мінських домовленостей. З іншого боку, січневі коментарі міністра економіки Еммануеля Макроната про прийняття Національною Асамблеєю необов'язкової резолюції щодо скасування економічних санкцій ЄС проти Росії²⁰ (до виконання домовленостей) вказують на гострі розбіжності та зростання напруги всередині французького політичного істеблішменту.

Відокремлення питання санкції від Мінського процесу означатиме втрату обличчя та відмову від виконання умов міжнародної

---

²⁰ *Le Figaro*, «L'Assemblée vote par surprise une résolution pour la levée des sanctions contre la Russie», 28 April 2016, <http://www.lefigaro.fr/politique/le-scan/2016/04/28/25001-20160428ARTFIG00178-l-assemblee-vote-par-surprise-une-resolution-pour-la-leeve-des-sanctions-contre-la-russie.php>.

угоди, ініційованої самою Францією. З іншого боку, прогрес у виконанні Мінських домовленостей є настільки незначним, що він лише збільшує ризик того, що домовленості можуть залишитися нереалізованими назавжди. З погляду французьких еліт, бізнес платить щораз вищу ціну за процес, для просування якого немає достатньої політичної волі. На додаток до Мінська, з початку 2014 року Київ втратив значну частину свого політичного капіталу в ЄС в світлі нинішніх політичних пертурбацій. У міру того, як французькі компанії, що працюють у Росії та/або Україні втрачатимуть дедалі більше грошей, їхні голоси ставатимуть гучнішими для вух офіційного Парижа. У результаті, французька офіційна позиція на користь санкцій може переміститися від публічних політичних дискусій до обговорень за зачиненими дверима. У приватних розмовах французькі чиновники, наближені до цих питань, визнають, що їхнє сприйняття умов Мінських домовленостей сильно відрізняється від поглядів українських колег.

Отже, тоді як Київ і далі наполягає на дотриманні умов БДІПЛ як передумови для проведення місцевих виборів, Париж схиляється до компромісу з Москвою в цьому питанні, зокрема щодо присутності сепаратистів на окупованих територіях. Така позиція є синхронною з Москвою, яка не хоче допустити жодних несподіванок на місцевих виборах і не погодиться на «вільні та чесні» вибори, ризикуючи втратою контролю над лідерами сепаратистів²¹. Понад те, Франсуа Олланд не ставив свого імені під Мінськими домовленостями, як і Ангела Меркель, Петро Порошенко та Владімір Путін — це зробили їхні представники. Чи допоможе Франції ця юридична формальність вийти з політичного глухого кута Мінська після усіх дипломатичних інвестицій у переговори в «Нормандському форматі», з'ясується в майбутньому. Зрештою, як показав Будапештський меморандум, не всі міжнародні альянси проходять випробування часом, і Мінськ не стане ані першим, ані останнім у цій категорії.

Імовірність   Висока. За винятком окремих положень, чим довше умови Мінських домовленостей залишаються нереалізованими, тим більше підривається їхня легітим-

---

²¹ *Інтерв'ю з французьким експертом.*

ність, перетворюючи їх з інструменту припинення військових дій у пусту оболонку для дипломатичних балачок без суттєвих практичних результатів. Після 2 років конфлікту і 1,5 років після Мінська-1 ЗМІ втомилася від України та прибрали відсутність прогресу в реалізації домовленостей та поступове перетворення «Нормандського формату» переговорів на ток-шоу зі списку пріоритетних тем. Втома від України підживлюється політичною кризою в Києві, що поставила під сумнів здатність президента зосередитися на реалізації Мінських домовленостей. Тим часом як медіа-шум навколо конфлікту стає дедалі тихішим, голоси політиків та бізнесменів лунають дедалі голосніше на тлі переважно невдалих спроб Києва продемонструвати успіхи у площині реформ та недостатнього прогресу в імplementації Мінських домовленостей, які наближають ризик заморожування конфлікту дипломатичними засобами до реальності²².

Як уникнути? Уникнути заморожування конфлікту в деяких районах Донецької та Луганської областей буде важко. Проте Україна могла б спробувати здійснити дипломатичний тиск на Францію, використовуючи спільні урядові і парламентські групи України, Франції і Німеччини для обговорення українського питання. Атмосфера співпраці і довіри, що існує між Німеччиною і Францією, може позитивно вплинути на дебати щодо України, якщо німецькі чиновники і депутати порушать це питання у розмовах зі своїми французькими колегами. Імовірність того, що конфлікт на Сході України буде замороженим, залишається високою, але вона була б ще вищою без активної участі та підтримки з боку Парижа і Берліна.

---

²² Мінські угоди, <http://www.elysee.fr/assets/Uploads/Package-of-Measures-for-the-Implementation-of-the-Minsk-Agreements.pdf>; *The Minsk Dialogue Conference, Minsk, Belarus, February 11-12, 2016.*

3.5. ЗОСЕРЕДЖЕНІСТЬ ФРАНЦІЇ НА ІНШИХ ПРІОРИТЕТАХ ЄС

Найближчим часом наявні тенденції та проблеми можуть фактично паралізувати ЄС. Деякі з цих проблем є для Франції спільними з Німеччиною: «Brexit» і ризик розпаду ЄС, тривала економічна криза у Греції та проблеми з політичними свободами в Польщі, тим часом як сирійська криза і потоки біженців є спільними проблемами для всієї Європи. Нарешті, Франція має власні безпекові інтереси в регіоні MENA (Близький Схід – Північна Африка) – іншими словами, у країнах «Південного сусідства» та в Африці у ширшому сенсі. Хоча сирійська криза наразі є одним із пріоритетних питань порядку денного французької зовнішньої політики, вона, безумовно, є лише однією з багатьох проблем, які постали перед Європою.

Імовірність Дуже висока. Сирійська криза та її розв'язання, ймовірно, привернуть до себе основну увагу міжнародної спільноти впродовж наступних місяців. Крім того, дуже високий ризик, що українське питання взагалі відкладуть убік на два наступні політичні сезони. Головна увага під час загальних виборів 2017 року (президентських і парламентських) буде зосереджена на внутрішніх питаннях, а Україна, швидше за все, опиниться на останніх сходинках порядку денного. Внутрішні економічні реформи, перезавантаження французько-німецьких відносин, а також вплив Франції на світовій арені буде затіняти питання солідарності зі Східною Європою. А тому будуть важливими постійні нагадування Франції про українське питання.

Як уникнути? З огляду на послаблення польської позиції в європейських колах, для ефективного захисту своїх інтересів Україна має домагатися підтримки з боку Франції та Німеччини. Позиціонування себе як країни, що рятує ЄС від російської агресії є марним; було б набагато краще, якби Україна більше позиціонувала себе як частину Європи та як країну, яка вживає заходів для вирішення проблем Європи (наприклад, як того, хто ефективно вирішує проблему мігрантів/біженців).

3.6. ТИСК ФРАНЦУЗЬКОГО БІЗНЕСУ ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ ВІДНОСИН ІЗ РОСІЄЮ

У своєму новорічному зверненні до працівників французького дипломатичного корпусу 6 січня 2016 року тогочасний міністр закордонних справ Лоран Фабіус окреслив три основні пріоритети для французької зовнішньої політики. Назвавши міжнародну безпеку і мир як пріоритет номер один для зовнішньої політики Франції, він згадав як приклад французького дипломатичного лідерства Україну та Мінські домовленості поряд із французькими операціями в Сирії, Лівії, Малі та діяльністю французьких дипломатів, спрямованою на розв'язання ізраїльсько-палестинського конфлікту²³. Відповідно до квітневого інтерв'ю з французьким дипломатом, позиція Франції щодо підтримки Мінських домовленостей залишається незмінною та передбачає скасування санкцій щодо Росії лише після виконання умов Мінська-2.

З іншого боку, коментарі міністра економіки Франції Еммануеля Макрона під час його візиту до Москви в січні 2016 року свідчать про зворотне. Спростовуючи офіційну позицію уряду, Макрон безпосередньо висловив надію на те, що антиросійські санкції буде скасовано не пізніше серпня цього року. Його слова відображають прагнення французького великого бізнесу, у чиїх очах Франція та її європейські партнери «стріляють собі в ногу», коли місце компаній з ЄС у Росії швидко займають китайці та інші гравці.

Французький уряд перебуває під тиском французького бізнесу, який постійно скаржиться на значні економічні втрати від контрсанкцій, введених Росією. Насправді, реальна шкода, від якої страждають французькі підприємства, видається значно перебільшеною. Згідно з дослідженням Європейського парламенту, протягом року після введення санкцій експорт французької сільськогосподарської

---

²³ Міністерство закордонних справ Франції, новорічне звернення міністра Лорана Фабіуса до працівників міністерства, «*Voeux aux agents du Quai d'Orsay – Discours de Laurent Fabius*», 6 січня 2016 р., <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/le-ministre-les-secretaires-d-etat/anciens-ministres/laurent-fabius/discours/article/voeux-aux-agents-du-quai-d-orsay-discours-de-laurent-fabius-06-01-2016>.

продукції в Росію впав приблизно на 200 млн євро²⁴. Однак, оскільки загальний обсяг експорту Франції до Росії знизився з 7,7 млрд євро в 2013 році до 4,5 млрд євро в 2015 році²⁵, публічний дискурс схильний (помилково) пов'язувати це зменшення торгівлі з дією санкцій.

Переліки французьких компаній, що працюють в Росії та Україні, часто збігаються («Société Générale», «Sanofi», «Renault»). Проте є й інші члени CAC40, чий високобюджетні проекти в Росії затьмарюють навіть загальний обсяг торгівлі між Францією і Україною («Total», «Schneider Electric», «Alstom», «Technip»). Ці компанії є потужною частиною проросійського лобі у Франції, чий вплив пояснює вищезгадані коментарі Еммануеля Макрона з приводу антиросійських санкцій.

Дійсно, деякі французькі компанії активно інвестували в економіку України. Наприклад, «Engie», яка перехопила частку ринку в Газпрому після того, як Україна більш ніж вдвічі знизила обсяг імпорту газу з Росії – з 14,5 млрд кубометрів на рік у 2014 році до 6,1 млрд кубометрів на рік у 2015 р.²⁶, перш ніж двічі повністю припинити його в 2015 році. Вхідження «Engie» на український ринок є символом еволюції України як енергетичного гравця на загальноєвропейському рівні. Попри те, що важливість України як транзитного вузла для постачання російського газу до Європи знизилася внаслідок будівництва «Північного потоку» і може додатково знизитися після будівництва «Nord Stream II», Україна стає привабливим ринком для європейських експортерів газу (Україна імпортувала понад 10 з 16 млрд кубометрів в 2016 році з Європи), таких як «Engie», і може стати не менш привабливим постачальником послуг зі зберігання газу. Хоча «Engie» також володіє 10% «Nord Stream II» у партнерстві з «Газпромом» (див. розділ «Хто є хто?»), її безпосередній зв'язок з Росією залишається обмеженим. Утім, набагато більше поширеними є великі французькі

---

24 *European Parliament. Economic Impact on the EU of Sanctions over Ukraine Conflict, October 2015, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/569020/EPRS_BRI\(2015\)569020_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/569020/EPRS_BRI(2015)569020_EN.pdf).*

25 *Trade Map – International Trade Statistics, http://www.trademap.org/trades-tat/Bilateral_TS.aspx.*

26 *Нафтогаз України.*

компанії зі значними (порівняно з Україною) інтересами в Росії, що максимізує тиск бізнес-лобі на французький уряд на користь Росії, і, таким чином, надалі підважує інтереси України в паризьких владних кулуарах.

Імовірність Висока. Допоки французький великий бізнес інвестує в економіку Росії, де ставки є вищими, ніж в Україні, Парижу буде надзвичайно важко складно утримувати власний політичний дискурс щодо України у відповідності з економічними інтересами щодо Росії.

Як уникнути? Україна має успішно завершити програму масштабних реформ і реалізувати сподівання міжнародного співтовариства на зміни всередині країни. *Попри всі труднощі, Україна має важливу перевагу перед Росією з погляду французького бізнесу: надію на те, що ситуація може змінитися на краще.* Тимчасом як в Росії інвестори спостерігають повернення до часів холодної війни, які характеризуються антизахідною риторикою і можливістю миттєво втратити свій бізнес без відповідної компенсації, в Україні вони бачать спроби змінити ситуацію. У Росії неможливо одночасно вести бізнес і бути противником режиму, а в Україні можна бути на будь-якому боці політичного спектра. Втім, великий французький бізнес першочергово тяжіє до Росії, і лише потім до України, через більше населення, більший ринок, більшу купівельну спроможність, гігантський обсяг ресурсів, а також можливості для реалізації великих проектів, адже Росія має імідж країни з величезними можливостями за умов високого ризику, тоді як Україна залишається незначним гравцем серед великих країн. Водночас, незважаючи на підписання Угоди про асоціацію, заміна Росії на ЄС в ролі основного торгового партнера України потребує часу і зусиль (як показав голландський референдум). У контексті цього довгого і важкого процесу та наявності зовнішніх загроз економічній стабільності країни вкрай важливо, щоб Україна продовжувала реформи та не сприяла власній дестабілізації.

3.7. ПРОГРЕС І ПРОВАЛ РЕФОРМ В УКРАЇНІ

Під одночасним тиском з боку українського громадянського суспільства, а також з боку МВФ і Світового банку український уряд взявся до здійснення низки реформ, які, в разі завершення, мають значний потенціал, щоб трансформувати країну. Існує п'ять основних напрямків реформ: боротьба з корупцією; конституційна реформа та реформа державного управління, в тому числі децентралізація; реформа поліції та судової системи; формування нової енергетичної політики; а також реформа управління державним майном і приватизації. Оскільки ми вже згадували конституційну реформу і роль Франції в процесі децентралізації вище, цей розділ буде присвячений тим реформам, які вважаються найактуальнішими для сприйняття прогресу реформ французькою бізнес-спільнотою, чиї прибутки залежать від успіху перетворень.

Слід відзначити, що імідж українського серед французької еліти погіршується. Після відставки міністра Абромавічуса і прем'єр-міністра Яценюка у французької сторони з'явилися сумніви щодо здатності Адміністрації Порошенка реалізувати ефективні інституційні та економічні реформи. Ризик появи у Франції «втоми від України», зокрема певного роду недовіри до українських чиновників, з початку 2016 року зростає.

З погляду французького бізнесу в Україні, реформи у секторі державної політики та енергетичної політики є саме тими реформами, що матимуть безпосередній вплив на їхню діяльність.

Однією з найбільш розрекламованих реформ, які мають значення для французького бізнесу, що конкурує на відкритих торгах, є нова електронна система державних закупівель ProZorro. Вона має великий потенціал у боротьбі з корупцією, але досі працює у пілотному режимі. Результати її реалізації на національному рівні є питанням майбутнього.

Двома іншими важливими реформами державного сектора, пов'язаними з бізнесом, є дерегуляція та спрощення адміністративних процедур (особливо важливі з точки зору отримання ліцензій на ведення бізнесу), а також реформа податкового кодексу. Остання має суттєво знизити обсяг соціальних зборів для компаній із

нинішніх 41% до 20%, скоротивши цю частину податкового тягаря удвічі. Так само позитивно сприймається нова електронна система адміністрування ПДВ з великим потенціалом прозорості²⁷.

Реформа енергетичного сектору є знаковою не лише для французьких енергетичних інтересів в Україні, а й для визначення потенційної ролі України в енергетичній політиці Європи. Лібералізація «Нафтогазу України» є не лише ключовим етапом у реформуванні енергетичної галузі України, а й лакмусовим папірцем для загального прогресу реформ у країні. Реструктуризація Нафтогазу є однією з головних вимог Світового банку та МВФ (і, таким чином, є передумовою для подальшого кредитування України). Серед французьких підприємств «Engie» має особливий інтерес до цієї реформи як великий постачальник газу і, отже, ключовий партнер «Нафтогазу»²⁸.

Оскільки реформи ще тривають, французькі бізнесмени ще не бачать явної користі від їхньої реалізації. Хоча певні адміністративні процедури було спрощено, бізнес-кола очікують справжнього прориву.

Імовірність Існує. Попри певний прогрес у деяких напрямках реформ, попереду в уряді України довгий шлях. Основною перешкодою є антикорупційна реформа, яка визначає глибину реалізації решти елементів пакету реформ.

Як уникнути? Коротка відповідь: робіть реформи і не зупиняйтеся. Проте реальність є набагато складнішою. Хоча більшість реформ – наприклад, боротьба з корупцією, реформа поліції, адміністративна реформа, реформа фінансового та енергетичного секторів – відображають сподівання громадянського суспільства України та іноземних партнерів, децентралізація та конституційна реформа, як і раніше, є глибоко суперечли-

---

²⁷ Офіційні заяви представників українського Парламенту, Міністерства закордонних справ та Посольства України у Франції.

²⁸ Інтерв'ю з представником французького бізнесу в Україні, квітень 2016 р.

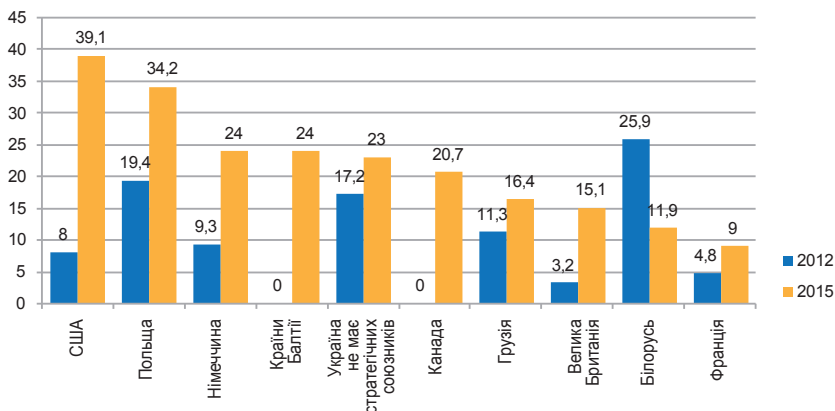
вими і сприймаються як нав'язані ззовні, тим часом як внутрішня політична боротьба залишається основною перешкодою для будь-якого прогресу. У контексті реалізації цих двох реформ український уряд опинився у складній ситуації, яку можна охарактеризувати як «зробиш – буде погано, не зробиш – буде не краще»: з одного боку, реалізації цих та інших спірних реформ (в тому числі в сфері державних фінансів і податків) вимагають МВФ, ЄС і США, але, з іншого, їхня успішна реалізація може мати неприємні наслідки для самого уряду. Справжньою надією України є громадянське суспільство та його здатність підтримувати актуальність проблем та забезпечувати реалізацію реформ у відповідності до прозорих процедур.

4. ХТО Є ХТО? ГРУПИ ІНТЕРЕСІВ У ФРАНЦІЇ ТА УКРАЇНІ

4.1. ЯК УКРАЇНЦІ СПРИЙМАЮТЬ ФРАНЦІЮ, А ФРАНЦУЗИ – УКРАЇНУ?

У 2012 році лише 4,8% українців вважали Францію стратегічним союзником. Попри участь Франції в «Нормандському форматі», у 2015 році надійним стратегічним союзником її вважають лише 9% українців (Німеччину – 24%). Як це не дивно, Велика Британія, один із гарантів Будапештського меморандуму, сьогодні вважається надійнішим стратегічним союзником, ніж Франція (15,1% у 2015 році).

Діаграма 1. Які країни можна вважати нашими стратегічними союзниками?²⁹
(Респондент міг вибрати кілька варіантів відповіді)

²⁹ Результати соціологічного опитування «Громадяни України про безпеку: оцінки, загрози, шляхи вирішення проблем». Дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 6 по 12 листопада 2015 року. Було опитано 2008 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України, за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей, за вибіркою, що репрезентує доросле населення країни за основними соціально-демографічними показниками. http://www.razumkov.org.ua/upload/1449050147_file.pdf.

За даними опитування Pew Research Center (червень 2015 року), французи сприймають Україну більш позитивно, ніж очікувалося³⁰: більшість підтримує вступ України в НАТО, а близько 46% погоджуються з тим, що Україна може вступити до ЄС. Рівень підтримки думки про те, що країни Заходу мають надати Україні економічну допомогу, досяг 67% (в порівнянні з 62% у США).

Конфлікт між Росією та Україною посприяв розколу серед політично обізнаної французької громадськості. Група «Russian understanders» серед політичної верхівки, бізнес-еліти та інших верств верхнього середнього класу здається численною, що непрямо, але все ж впливає на підтримку України. Особливою проблемою є поширення настроїв проти ЄС у Франції, що цілком відповідає російському наративу. З іншого боку, на громадську думку впливає нерішучість США. Багато хто у Франції вважає, що Україна не є важливим регіоном з погляду економічних і політичних інтересів, а тому скоріше підтримує політику невторчання з боку Парижа (19%), тим часом як половина населення вважає, що Україна є територією інтересів Росії³¹. Це також пояснює той факт, що французька громадська думка не надто підтримує санкції; значна частина населення (76%) вважає, що санкції були ідеєю США, а вже потім їх підтримав ЄС³².

4.2. КОГО УКРАЇНИ ПОТРІБНО ОСТЕРІГАТИСЯ?

У політичній сфері – у широкому сенсі – правоцентристські та лівоцентристські партії можна вважати тими, які виступають за активнішу участь Франції у вирішенні українського питання. Ці

---

³⁰ *NATO Publics Blame Russia for Ukrainian Crisis, but Reluctant to Provide Military Aid*, <http://www.pewglobal.org/2015/06/10/nato-publics-blame-russia-for-ukrainian-crisis-but-reluctant-to-provide-military-aid/>.

³¹ *Enquête d'opinion auprès des Français sur l'Ukraine*, http://www.bva.fr/data/sondage/sondage_fiche/1645/fichier_bva_-_enquete_dopinion_aupres_des_francais_sur_lukraine_-_decembre_2014fc742.pdf.

³² *Les Français, La Perception du Conflict Ukrainj-Russe et lla Livraison de Navires de Guerrea la Russie,*, http://www.ifop.com/?option=com_publication&type=poll&id=2912.

партії – Соціалістична партія, партія «Модем» і «Зелені». З іншого боку, «Лівий фронт» і «Союз за народний рух», здається, позиціонують себе далі від українського питання, а також демонструють все більш євроскептичні настрої. Крайнім випадком можна вважати явно антиукраїнську, антиєвропейську і проросійську партію «Національний фронт». Варто відзначити, що в останні роки «СНР» став більш ізоляціоністським і євроскептичним, наблизившись до «Національного фронту». Звісно, деякі партії мають у своїх лавах винятки з обох «сторін».

Ризик «російського відродження» серед французької еліти є досить високим через пропутінські настрої серед правих партій, які можуть виграти наступні вибори. Як не дивно, серед 24 членів франко-української групи Національних зборів (з 577 членів парламенту), декілька вважаються прихильниками позиції Москви – такі, як Тьєррі Маріані або Паскаль Террас. Останній, депутат від французів, що мешкають за кордоном (тобто громадян Франції, які проживають у більшості країн Азії, Океанії та частини Східної Європи), має дуже добрі зв'язки з пострадянським простором. А Тьєррі Маріані дуже тісно пов'язаний із Росією, враховуючи те, що він є співголовою організації «Франко-російський діалог», яка сприяє політичному і культурному обміну між Францією і Росією.

Серед політичних постатей варто відзначити экс-прем'єра Франсуа Фійона і Домініка де Вільпена, які критично налаштовані щодо України, водночас демонструючи прихильність до Росії, та навіть відвідували Валдайську конференцію як запрошені спікери. Серед інших, що загалом мають аналогічну позицію, можна згадати Юбера Ведріна (колишній міністр закордонних справ) і Жан-П'єра Шевенмана (колишній міністр внутрішніх справ і міністр оборони). Окрім того, деякі політики з різних партій також неодноразово відвідували Росію. Інші, такі як Жан-Клод Мін'йон (разом з Тьєррі Маріані), запрошували російського спікера Сергія Наришкіна до Парижа та організували зустріч із бізнесменами, політиками та ін. Серед них – Ніколя Дюпон-Еньян, Жан-Ів Леконт і Еймерік Шоппард. Нарешті, необхідно відзначити французьких депутатів, які відвідували анексований Крим – Тьєррі Маріані, Іва Поццо ді Борго, Ніколя Дюїка, Клода Жосжана, Жака Міара, Патріса Вершера, Совьора Гандольфі-Шейта, Марі-Крістін Дельюз і Жерома Ламбера.

Варто також зауважити, що найбільш антиукраїнську позицію висловлюють Марін Ле Пен і Жан-Люк Меланшон, які відкрито підтримали незаконну анексію Криму. Партії, очолювані вищезазначеними політиками, широко тиражують свої погляди. Інші, такі як крайній правий політик Філіп де Вільє, який має спільний бізнес з пропутінським «православним мільярдером» Малофєєвим, також є запеклими «Russia understanders» і критиками України.

Щодо лідерів публічної думки, такі особистості як журналіст Ерік Земмур, діячка науки Елен Каррер д'Анкосс, економіст Жак Сапір, журналіст Александр Адлер та ін., демонстрували негативне ставлення до України разом із дружніми до Росії та спрямованими проти ЄС думками³³.

Французькі компанії з серйозними інтересами в Росії є потужними захисниками скасування санкцій проти Росії, особливо на тлі фактичної зупинки Мінського процесу, внутрішньої політичної кризи в Україні та загальну втому ЗМІ від того, що швидко стає черговим замороженим конфліктом на пострадянському просторі. Хоча французьким фермерам вдалося привернути увагу ЗМІ до російських «антисанкцій» проти ЄС, великі міжнародні компанії з багатомільярдними статками в Росії мають набагато більший вплив на процес прийняття політичних рішень. Еммануель Кіде, голова Французької торгово-промислової палати у Москві, є принциповим захисником російських ділових інтересів.

Аналізуючи роль французького бізнесу у франко-російських і франко-українських відносинах, важливо розуміти, що, тим часом як деякі з цих компаній мають інтереси переважно в Росії («Total», «Société Générale», «Renault»), а інші — в Україні («BNP Paribas»), більшість великих французьких фірм є присутніми на ринках обох країн («L'Oreal», «Danone», «Alstom» та ін.). Компанії, представлені як в Росії, так і в Україні, ймовірно, розглядають обидві країни в рамках одного регіону в своїх щорічних звітах і проектах на місцях. Саме тому цим компаніям важко підтримувати Україну коштом Росії, особливо зважаючи на те, що російський ринок є більшим. Ця

---

³³ Книги і публікації по Сесіль Вайсі та Ніколя Енен щодо російських зв'язків і лобістів у Франції дають більш тонкий погляд на проблему.

ж тенденція спостерігається і в інших секторах, таких як транспорт, аерокосмічна індустрія та енергетика.

У транспортному секторі «Alstom Transport» є хорошим прикладом бізнесу, присутнього і в Україні, і в Росії. У червні 2013 року компанія підписала контракт з українською «City Transport Group», дочірньою компанією ЛАЗу, на виробництво міських трамваїв моделі «Citadis» в Україні. Здавалося б, «Alstom» мав би підтримувати Україну і не перейматися щодо погіршення геополітичного клімату навколо своїх інтересів у Росії. Але насправді «Alstom» володіє 33% «Трансмашхолдингу», дочірнім підприємством Російської залізниці (РЖД), в партнерстві з яким розвиває різні експортні проекти, в тому числі виробництво трамваїв Citadis для ринків СНД (проект реалізується спільним підприємством, що фінансується компаніями «Alstom» і «TramRus» у пропорції 50:50)³⁴.

В аерокосмічній галузі прикладом французького/європейського бізнесу з часткою ринку в обох країнах є «Airbus». Так, дочірня компанія «Airbus Helicopters» підписала в квітні 2015 року угоду з урядом України на постачання гелікоптерів H125. Проте навряд чи можна очікувати від компанії безумовної підтримки України та критики Росії, адже «Airbus Defence and Space» зазнала збитків від скасування двох контрактів на постачання супутників для Росії в результаті санкцій (супутники містили деталі, виготовлені у США). Росія також постачає «Airbus» 50% титану – ключового матеріалу для виробництва літаків і космічних ракет. «Airbus» розглядає санкції з точки зору збитків і навряд чи ставиться до них позитивно³⁵.

---

³⁴ Прес-центр «Alstom»: «Alstom уклав угоду щодо виробництва трамваїв в Україні», 24 червня 2013 р., <http://www.alstom.com/press-centre/2013/6/alstom-signs-an-agreement-for-the-production-of-trams-in-ukraine/>; Alstom Consolidated Financial Statements 2015, p 13, <http://www.alstom.com/Global/Group/Resources/Documents/Investors%20document/Financial%20results/2015-16/FY15-16%20Notes%20annexes%20VA.pdf>.

³⁵ Challenges, 14 травня 2014 р., <http://www.challenges.fr/entreprise/20140514.CHA3731/l-activite-spatiale-d-airbus-affectee-par-les-sanctions-contre-l-ukraine.html>; Unian, "France to supply helicopters and radio systems to Ukraine," 23 April 2015, <http://www.unian.info/politics/1070587-france-to-supply-helicopters-and-radio-systems-to-ukraine.html>.

Французькі енергетичні компанії особливо зацікавлені у нормалізації відносин між Росією і ЄС, адже серед них є ті, що втратили можливість вести справи з Росією через санкції. Компанія «Total» є хорошим прикладом цієї групи. Важливість Росії для «Total» важко переоцінити: на неї припадає майже одна п'ята частина запасів вуглеводнів компанії; до того ж, саме у Росії реалізуються два гігантських проекти розробки родовищ природного газу: Баженовське нафтове та Ямальське газове родовища. Санкції завдали безпосереднього удару по проектах «Total» в Росії: компанія заморозила партнерство з ЛУКОЙЛом щодо розвитку Баженовського родовища в 2014 році, що призвело до передачі акцій спільного підприємства ЛУКОЙЛу в липні 2015 р. Попри те, що спільний з «Новатеком» газовий проект на півострові Ямал триває («Total» володіє 19% акцій «Новатека» і 20% акцій дочірньої компанії «СПГ Ямал»), його розвитку заважають фінансові санкції, що обмежують використання долара США для фінансування спільних енергетичних проектів із «Новатеком» (компанія є фігурантом списку небажаних компаній США); лише нещодавно партнерам вдалося залучити для проекту кредит від Китаю³⁶.

Для французьких компаній, більшість з яких працює і в Росії, і в Україні, важливим є не виконання Мінських або будь-яких інших політичних домовленостей, а можливість вести бізнес без загрози санкцій та інших політичних бар'єрів у всіх регіонах, де вони розмістили свої інвестиції. Це означає, що поки французькі підприємства дотримуватимуться санкцій (як «Total» у нафтогазовому секторі або «DCNS» з «Містралями»), вони могли б лише виграти від скасування санкцій і повернення до політики «business as usual».

---

³⁶ Річний звіт «Total» за 2015 р., с. 273, http://www.total.com/sites/default/files/atoms/files/registration_document_2015.pdf.

4.3. ХТО Є ДРУЗЬМИ УКРАЇНИ У ФРАНЦІЇ?

Загальна тенденція у французькій політиці полягає у тому, що всі політики, які підтримують Україну, є загалом проєвропейськими. Окрім нинішнього керівництва і членів правлячої коаліції, можна відзначити колишнього голову МЗС Лорана Фабіуса, Алена Жюппе, Алена Ламассура, Клода Малюре (всі троє представляють республіканську партію «СНР»), Ерве Морена, Маріель де Сарне, Жозе Бове і Ноеля Мамера. З цього переліку особливу увагу варто звернути на Алена Жюппе, який змагатиметься з экс-президентом Саркозі за номінацію кандидата в президенти від республіканців. Хоча в Україні багато хто вважає, що Ален Жюппе може стати зовсім іншим президентом з точки зору політики щодо України, це може бути не зовсім правильно. Навіть якщо Жюппе переможе, йому все одно доведеться враховувати позицію партії.

Щодо лідерів громадської думки, ми вже згадували Бернара-Анрі Леві. Разом з іншими журналістами, письменниками та іншими діячами він заснував «Український комітет», спрямований на протидію російській пропаганді. Проте певні кола в Україні мають неоднозначні почуття до Леві, особливо після того, як він разом з одіозним бізнесменом Дмитром Фірташем запропонував створення «плану Маршалла» для України.

Отже, ключові французькі союзники України, тобто великі компанії, що працюють на українському ринку (див. розділ про бізнес), також переважно є великими інвесторами в Росії, навіть у набагато більшому масштабі. Цей феномен пояснює січневий коментарі міністра Макрона щодо санкцій. Винятками є компанії, які присутні лише в Україні або чий контракт в Україні є вигіднішими, ніж бізнес в Росії («BNP Paribas», «Engie»). Навіть у такому разі у центрі уваги французьких компаній залишається забезпечення їхніх акціонерів від економічних і політичних ризиків, а цієї мети найлегше досягти шляхом географічної диверсифікації. Так, у енергетичному секторі «Engie» є прикладом французької компанії, що виграла від геополітичної кризи між Росією та Україною, адже вона значною мірою замінила «Газпром» у ролі основного постачальника природного газу для України. Водночас, «Engie» також нещодавно (в листопаді 2015 року) збільшила свою частку в спільному з «Газпромом» проєкті «Nord Stream II» з 9% до 10%,

убезпечивши свою роль на газовому ринку ЄС-СНД від майбутнього України як ключового вузла транзиту російського природного газу до Європи³⁷.

Отже, попри те, що Україна не може розраховувати на безумовну лояльність французької бізнес-спільноти, бізнес-інтереси французів (та інших європейців) полягають у деескалації геополітичних і військових конфліктів.

Іншими важливими союзниками України у Франції є французькі друковані ЗМІ: «Le Monde», «Libération» або «La Croix» зазвичай демонструють позитивне ставлення до України. На противагу цьому, права газета «Le Figaro» є більш критично налаштованою і регулярно схиляється до прокремлівських поглядів, так само, як і праві щотижневики «L'Express» та «Le Point». З іншого боку, радіо і телебачення, на жаль, демонструють обмежене розуміння ситуації. Слабкістю цих союзників є їхня повна залежність від життєвого циклу новин, які не можуть висвітлювати одну тему впродовж більше ніж шість місяців. Саме ця особливість медіа-індустрії є причиною зменшення її ролі та зростання втоми ЗМІ від України. Щодо політичних кіл, найбільш антипутинською силою є «зелені» (насамперед, Алексіс Прокоп'єв), які є прихильниками проєвропейського курсу України.

Основними причинами того, що Україна не спромоглася досягти такої ж підтримки серед ділових кіл Франції, як Росія, є нестача дипломатичних і фінансових ресурсів, які є незрівнянно малими у порівнянні з можливостями Москви, а також відносно невеликий обсяг ринку і ресурсів.

---

³⁷ *Півний звіт «Engie» за 2015 р., с. 110, <https://www.engie.com/wp-content/uploads/2016/03/engie-2015-management-report.pdf>; Engie press release 13 November 2015, <http://www.engie.com/en/journalists/press-releases/engie-and-gazprom-celebrate-40-years-commercial-cooperation/>.*

5. РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Україні слід розвивати діалог з Францією на всіх рівнях: не лише на президентському (президенти обох держав відповідають за зовнішню політику), але і на міжпарламентському (Національні збори і Сенат).
2. Україна має бути певною, що її зусилля щодо залученості Франції у Мінський процес трансформуються у середній і тривалій перспективі в окремий політичний напрямок (незалежний чи менш залежний від Росії) Парижа щодо України.
3. Україні слід творчо підходити до підтримання інтересу французьких політиків до України. Наприклад, Україна могла б утворити спільні групи між Україною, Францією і Німеччиною, особливо на міжпарламентському рівні, для обговорення питань, пов'язаних з Україною. Співпраця і довірчі відносини між Німеччиною та Францією могли б позитивно вплинути на дискусії щодо України, якби німецькі чиновники і депутати розглядали відповідні питання разом із французькими колегами.
4. Україні потрібно вести діалог із Францією щодо процесу децентралізації. Франція, донедавна високоцентралізована країна, має багаторічний досвід реформування місцевих органів влади, й Україна може скористатися цим досвідом.
5. Слід домагатися кращих умов у площині візової політики. На разі іноземні інвестори мають поновлювати українські візи щороку, а їхні сім'ї повинні проходити через окремий процес, який може початися лише після того, як інвестор отримає свою візу. Понад те, вимоги щодо документів змінюються щороку. Ці процеси вимагають значних витрат часу і призводять до значних адміністративних витрат, ще більш ускладнюючи і без того неідеальний інвестиційний клімат для французького бізнесу.
6. Необхідно внести зміни до нормативних актів щодо виплати дивідендів. Юридична заборона виплати дивідендів за меж-

ами країни залишається виразною характеристикою ведення бізнесу в Україні (як і в інших пострадянських країнах) для іноземних компаній. Іншими словами, всі дивіденди, отримані від прямих іноземних інвестицій через операції в Україні, мають бути інвестовані в бізнес, що фактично блокує кошти інвесторів всередині країни. Можливість репатріації дивідендів полегшить ведення бізнесу в Україні.

7. Варто підтримувати співпрацю з Францією у сфері безпеки, тим більше, що Франція є серйозним гравцем європейської системи безпеки. Символічна участь української армії у військових заходах за межами Європи, як наприклад, робить Грузія, може стати дієвим способом підвищення рівня співпраці у галузі безпеки.
8. Україні слід розширити коло комунікаторів за рахунок громадських активістів, експертів і митців, а також представників місцевих органів влади. Крім того, Україні варто залучати більш широку аудиторію серед політичних кіл та аналітичних центрів Франції для того, щоб пояснювати результати реформ та можливостей, які відкриваються в Україні для Франції.
9. Україна також має організовувати заходи на рівні публічної дипломатії, здатні зацікавити ЗМІ та публіку. На відміну від Росії, Україна не має змоги фінансувати великомасштабні заходи або фінансово стимулювати певних осіб. Проте Україна має що продемонструвати у культурній та інших неполітичних площинах.
10. Слід залучати французькі компанії до приватизації у майбутньому, що дозволить значно підвищити інтерес Франції до регіону. За умови здійснення вищезазначеного та наявності постійних дипломатичних контактів на всіх рівнях Франція має перейти до окремої зовнішньої політики щодо України, що не буде підпорядкованою або пов'язаною з Росією.

6. ПОДЯКА

Інститут світової політики висловлює свою подяку подяку українським та французьким урядовцям, експертам, дипломатам представникам бізнесу за інтерв'ю, коментарі та критичні зауваження, які допомогли зрозуміти різні аспекти двосторонніх відносин. Зокрема, ми особливо вдячні *Матьє Матьє Булегу, Тетяні Жан, Жаку Юберу, Крістін Дугон, Торніке Гордадзе, Марі Мендрас, Володимирі Єрмоленку та Тетяні Огарковій.*

Особлива подяка *Василю Химинцю*, директору Першого європейського департаменту МЗС України, та дипломатам з Міністерства закордонних справ Франції, які з готовністю ділилися своїми думками і порадами, але побажали залишитися неназваними.